

SOCAR-da şəffaflığın təmin olunması ilə bağlı görülmüş işlər

**SOCAR-ın iqtisadi məsələlər üzrə vitse-prezidenti,
İqtisad elmləri doktoru Süleyman Qasimov**

Azərbaycan Respublikasının aparıcı şirkətlərindən olan SOCAR, respublikamızda neftin-qazın hasilatı, emalı, satışı üzrə fəaliyyət göstərməklə yanaşı xarici ölkələrdə də bu istiqamətdə işlər görür. Zəngin neft və qaz ehtiyatlarına sahib olan ölkəmizdə bu fəaliyyətin fasiləsizliyini təmin etmək, qarşıda qoyulan strateji hədəflərə çatmaq və dayanıqlılığını artırmaq məqsədi ilə SOCAR korporativ idarəetmə sisteminin bütün elementlərini dolğun şəkildə tətbiq etməklə öz fəaliyyətində şəffaflığın artırılmasına böyük önəm verir. Belə ki, insan kapitalına xüsusi diqqət yetirən SOCAR işçiləri üçün bərabər imkanlar təmin edir, səhmdar və investorlar üçün dəyər yaradarkən sosial dəyərləri əks etdirən qanun və qaydalara uyğun fəaliyyət göstərir, ictimaiyyətə dəqiq, dolğun və müqayisə edilə bilən hesabatlar və məlumatlar təqdim edir. Şirkətin ölkə və beynəlxalq qanunvericiliyin tələbindən, eləcə də, biznes etikası və dayanıqlı inkişaf strategiyasından çıxış edərək formalşadığı normativ baza bunun üçün münbit şərait yaradır. Bunların məntiqi nəticəsində ədalətlik, hesabatlılıq, məsuliyyət və şəffaflıq prinsiplərinə əsaslanan korporativ idarəetmə konsepsiyası SOCAR fəaliyyətinə böyük dəstək verir.

Korporativ mədəniyyətin ayrılmaz tərkib hissəsi olan şəffaflıq SOCAR-ın korporativ idarəetmə sisteminin mütəşəkkil və dəqiq işləməsini təmin etməklə yanaşı maraqlı tərəflərin məlumat çıxışını və bu məlumatın əlçatan, anlaşılqılı və konkret olmasını da təmin edir.

SOCAR öz işçiləri, işgüzar partnyorlar, dövlət orqanları və ictimaiyyətlə qarşılıqlı fəaliyyətdə qanunvericiliyin və beynəlxalq standartların tələblərini rəhbər tutur və etik davranış qaydalarına riayət edir, fəaliyyətini daim vicdanlı və sosial yönümlü şəkildə həyata keçirməklə maraqlı tərəflərin etibarını qazanmağa üstünlük verir.

Şəffaflıq maraqlı tərəflərin məlumat əldə etmə haqqı ilə şirkətin pay sahiblərinin kommersiya sirri kimi məlumatı qoruma haqqının toqquşma nöqtəsini təyin edir. Yuxarıda qeyd olunan fikirləri ortaq bir kontekstə gətirdikdə belə bir ümumilləşdirmə apara bilərik:

Kommersiya sirri və məxfi məlumat olaraq təyin olunan, eləcə də, şirkətin rəqabət gücünə xələl gətirəcək məlumatlar xaricində şirkət maraqlı tərəflərə onları maraqlandıran məlumatları açıqlamağı özünə vəzifə hesab edir.

Şirkətin ictimaiyyətə açıqladığı məlumatlar sadəcə maraqlı tərəf qrupunun düşüncələrini deyil, eyni zamanda digər tərəflərin də qərarlarına təsir edir. Investorlar investisiya

qoyuluşu haqqında qərar qəbul edərkən şirkətlərin şəffaflıq dərəcəsini və ictimaiyyətə açıqlanmanın keyfiyyətini nəzərə alır və maraq dairələrindən etimad göstərilməyən ölkələri və şirkətləri kənarlaşdırır. Qeyd olunanları nəzərə alaraq, SOCAR, fəaliyyət göstəridiyi bazarlarda hakim qanunlara, tələblərə uymaq və sadıq qalmaqla reputasiyasının qorunmasına çalışmaqdadır. SOCAR işgüzar nüfuzuna təsir edəcək, onun bazardakı mövqeyini zəiflədəcək halların önünə keçmək məramı ilə şəffaflığın artırılması yönündə səylərini də artırır.

Korporativ idarəetmə prinsiplərinə əsasən idarəetmə orqanlarının vəzifə və səlahiyyətlərini müəyyən etməklə, SOCAR öz fəaliyyətində effektivliyin artırılması və aparılan əməliyyatların şəffaflığının təmin olunmasına şərait yaratmışdır. SOCAR-da tətbiq edilən korporativ idarəetmə prinsipləri idarəetmənin qabaqcıl təcrübəyə uyğunlaşdırılması, fəaliyyətin səmərəliliyinin artırılması, dövlətin və digər maraqlı tərəflərin mənafeələrinin qorunmasını təmin etmək və mərkəzləşdirilmiş idarəetmə sisteminin vacibliyinə əsaslanır.

SOCAR eyni zamanda anlayır ki, korporativ dəyər olaraq şəffaflığın təmin edilməsi sadəcə struktural və daxili normativ aktlarla deyil, həm normativ baza ilə, həm də şirkət daxili formalaşdırılan korporativ və şəffaflıq mədəniyyətinin vəhdəti ilə mümkündür. Belə ki, şəffaflıq anlayışını əməkdaşlarının gərgin fəaliyyətinə siraət etdirməklə yanaşı şirkət daxili standart və qaydalarla bunu möhkəmləndirir.

SOCAR dünya maliyyə bazarlarının aktiv iştirakçısı olaraq beynəlxalq qanunvericilik və normativ hüquqi aktlara və xarici ölkələrin qanunlarına, eləcə də aparıcı beynəlxalq təcrübə ilə müəyyən edilmiş tələblərə uyğunlaşır və öz fəaliyyətində ABŞ-ın "Xaricdə korrupsiya ilə mübarizə" Qanunu, Böyük Britaniyanın "Rüşvətxorluqla mübarizə" Qanunu və Beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının tövsiyələrindən yararlanır. Qeyd olunan prosesin normativ əsası olan *Korrupsiya ilə mübarizə və Şəffaflığın artırılması üzrə 9 standartdan* ibarət Toplu SOCAR tərəfindən hazırlanaraq 10 avqust 2012-ci il tarixində *təsdiq olunmuş* və 1 yanvar 2013-cü il tarixindən qüvvəyə minmişdir. SOCAR-ın bütün fəaliyyətində əsaslanılacaq sənəd rolunu öz üzərinə götürmüş bu standartlar toplusunda şəffaflığın artırılması ön planda olmaqla müxtəlif məqamları tənzimləyən qaydalar əks olunmuşdur. Qeyd olunmalıdır ki, ***bu standartlar toplusu SOCAR-ın işgüzar etikasının bir parçası olan şəffaflıq prinsipini normativ aktlarla tənzimləməklə bu anlayışa hüquqi bir qiymət vermiş oldu.*** Bu prosesin məntiqi davamı olaraq 2013-cü ilin əvvəllərində *"Korrupsiya fəaliyyətinə qarşı mübarizə sisteminin qiymətləndirilməsi metodologiyası"* standartı tətbiq olunmağa başlanmışdır. Korrupsiya fəaliyyətinə qarşı mübarizə sisteminin davamı olaraq ən son *"Korporativ maraqların toqquşması hallarının*

tənzimlənməsi üzrə siyasət” qəbul edilmişdir. Standartlar toplusuna daxil olan ilk üç standart və ən son qəbul olunan Korporativ maraqların toqquşması hallarının tənzimlənməsi üzrə siyasət açıq sənədlərdir. Bu sənədlər şirkətin korporativ saytında Azərbaycan və ingilis dillərində yerləşdirilməklə açıqlıq prinsipinə əməl olunmuşdur.

Hesabatlılıq və Məsuliyyət

Məlumatı açıqlama nöqteyi nəzərindən SOCAR fəaliyyətini iki əsas istiqamət üzrə cəmləşdirərək hər il maliyyə və qeyri-maliyyə hesabatı olaraq iki mühim hesabatla maraqlı tərəflər qarşısında çıxış edir. SOCAR-ın fəaliyyətinin nəticələrini əks etdirən maliyyə hesabatlarında əks olunan əməliyyatlar və faktların niyə və necə açıqlanması və ictimaiyyətlə paylaşılması şirkətə olan inamı artırmaqdadır. Bu məqsədlə SOCAR-ın **maliyyə hesabatları** Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına (MHBS) uyğun hazırlanır və beynəlxalq səviyyədə tanınmış audit şirkətləri tərəfindən audit edilir. Qeyd olunmalıdır ki SOCAR-ın 2008-2018-ci illər üzrə konsolidə edilmiş maliyyə hesabatları hər il müvafiq qaydada hazırlanaraq öz internet səhifəsində dərc olunmuşdur.

Eyni zamanda SOCAR-ın qeyri-maliyyə fəaliyyətini əks etdirən **Davamlı inkişaf üzrə hesabat** hazırlanır və nəşr olunur. Bu hesabatın hazırlanmasında məqsəd SOCAR-ın hesabat ili ərzində gördüyü işlər və fəaliyyəti barədə tam və şəffaf məlumat təqdim etmək, əvvəlki hesabatla bağlı oxucular tərəfindən verilən rəy və təklifləri cavablandırmaqdır. Şirkətin iqtisadi, sosial və ekoloji nəticələrini açıqlayan Davamlı inkişaf haqqında hesabat Azərbaycan və ingilis dillərində nəşr edilir, maraqlı tərəflərə həm çap variantında təqdim edilir, həm də özünün internet səhifəsi vasitəsi ilə yayımlanır.

Hər il olduğu kimi 2018-ci ildə də SOCAR və onun strukturuna daxil olan qurumlarla yanaşı xaricdə fəaliyyət göstərən törəmə müəssisələrin və nümayəndəliklərin Davamlı inkişafı üzrə fəaliyyətinin nəticələri haqqında məlumatlar, istehsalat və maliyyə göstəriciləri illik hesabatda cəmlənmişdir.

Şirkətin fəaliyyətinin nəticələri haqqında məlumatların toplanması hesabatın hazırlanmasının əsas hissəsidir. Məlumatların toplanmasına yanaşma daim təkmilləşdirilir. SOCAR-da Davamlı inkişaf haqqında hesabat hazırlıq işləri ümumi korporativ səviyyədə həyata keçirilir və bütün törəmə şirkətlər haqqında davamlı inkişaf aspektləri nöqteyi-nəzərindən məlumatları özündə cəmləşdirir. Maraqlı tərəflərin cəlb olunması üçün rəsmi siyasət olmasa da hesabatda həm daxili, həm də xarici maraqlı tərəflərin maraqları nəzərə alınmışdır. Hesabatda SOCAR-ın davamlı inkişaf üzrə fəaliyyəti haqqında məlumatlar, bütün istehsalat və maliyyə göstəriciləri Maliyyə

hesabatlarının beynəlxalq standartları və Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkətinin “Davamlı inkişaf haqqında hesabatın hazırlanması standartı”nın (SOCARSS–010.2012) tələblərinə müvafiq olaraq yer alır.

Hesabatda neft–qaz sektorunun bütün sahələri üzrə məlumatlar “Hesabatlılıq üzrə global təşəbbüs”ün davamlı inkişaf sahəsində hesabatlar üzrə GRİ standartının tələblərinə müvafiq olaraq təqdim olunur. Hesabatın məzmunu GRİ standartında qeyd edilmiş əhəmiyyətlik, maraqlı tərəflərin əhatə olunması, davamlı inkişaf və tamlıq prinsiplərinə əsasən tərtib edilmiş, hesabatda tarazlılıq, müqayisəlilik, dəqiqlik, vaxtlılıq, şəffaflıq və etibarlılıq ideyaları öz əksini tapmışdır. Qeyd olunmalıdır ki, hər il hesabatın Ernst & Young Holdings (CIS) B.V. şirkəti tərəfindən GRİ standartına əsasən müstəqil auditoriyyəyə keçirilmişdir. Auditoriyyənin nəticəsi olaraq “Davamlı inkişaf haqqında hesabat”ın 2011-ci ildə Hesabatlılıq üzrə Qlobal Təşəbbüsün (GRI təlimatı) G3 versiyasının “C” dərəcəsinə, 2012-2014-cü illərdə GRI təlimatının G3.1 versiyasının “B+”dərəcəsinə, 2015-ci ildə etibarən isə GRI təlimatının G4 versiyasının “Əsas” Tətbiqetmə səviyyəsinin tələblərinə uyğunluğu təsdiqlənmişdir.

Qeyd olunmalıdır ki, fəaliyyətinin effektivliyini artırmaq, eləcə də, fəaliyyət nəticələrinə dair hesabatların dolğun və dəqiqliyini təmin etmək məqsədi ilə SOCAR 01 yanvar 2008-ci il tarixindən başlayaraq strukturuna daxil olan qurumlarda SAP ERP sisteminin Fİ (baş kitab hesablarının uçotu), HR (insan resurslarının idarə edilməsinin uçotu), SD/MM (alış və satış əməliyyatlarının uçotu) SAP ERP sisteminin BPC modulunun - Konsolidasiya, Fİ modulunun Xəzinədarlıq altmodulları, CPM (Corporate Performance Management) sistemində əsaslanan idarəetmə uçotunun təşkili, BPC (Business Planning and Consolidating) sistemində əsaslanan müəssisə fəaliyyətinin büdcələşdirilməsi və planlaşdırılması, SAP CO (Controlling) sistemində əsaslanan məhsul istehsalı, iş və xidmətlərin göstərilməsinə çəkilən xərclərin uçotu, Opentext və PP, PM, PS və QM istehsalat modulları tətbiq etmişdir.

Risk yönümlü audit

Təqdim olunan məlumatların dəqiq, vaxtında və dolğun olmasını təmin etmək üçün formalaşdırılan məlumat bazası sistemləri ilə yanaşı Şirkətdə uzun illərdir ki, bu sistemlərin eləcə də, maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin daxili auditoriyyəyə keçirilir. Daxili auditoriyyə işinin planlaşdırılmasında risk yönümlü yanaşma əsas götürülür. Şirkət tərəfindən risklərin idarə olunması və onların gündəlik fəaliyyətdə minimuma endirilməsi məqsədilə bu risklərin aşkar edilməsi, qiymətləndirilməsi, nəzarəti və monitorinqi üzrə ümumi

yanaşma işlənilib hazırlanmış və müvafiq prosedurları, siyasəti və prosesləri izah edən müfəssəl metodoloji sənədlər qəbul edilmişdir.

Qeyd olunmalıdır ki, SOCAR-da Risklərin idarə edilməsi sistemi COSO Enterprise Risk Management konsepsiyasına uyğun olaraq təşkil olunmuşdur və Şirkət 2008-ci ildən beynəlxalq standartlara uyğun hər il Korporativ risklər xəritəsini formalaşdırır. Görülmüş işlər nəticəsində şirkətin fəaliyyəti ilə əlaqədar risklər üzrə məlumat, habelə şirkətin əhəmiyyətli ehtiyaclarının təmin edilməsi məqsədilə istifadəçilərin vaxtının və digər resursların paylaşdırılması zamanı prioritetləşdirmə imkanı əldə edilmişdir. Bu da şirkətin fəalliyətində şəffaflığın qorunmasında öz töhvəsini verir.

Maraqlı tərəflər kontekstindən şəffaflıq

SOCAR maraqlı tərəflərlə münasibətləri qorumağı, möhkəmləndirməyi, inkişaf etdirməyi ən əsas vəzifələrdən biri hesab edir və bu əsasda şəffaflıq prinsipi əsasında qurulmuş kommunikasiyanın əhəmiyyətini anlayır. Qarşılıqlı əlaqədə olmanın tezliyinə və fəaliyyətdən təsirlənmə dərəcəsinə görə SOCAR maraqlı tərəflər kimi işçi heyətini və həmkarlar ittifaqını, kütləvi informasiya vasitələrini, cəmiyyəti, ictimai, beynəlxalq və xarici təşkilatları, dövlət hakimiyyəti orqanlarını, partnyorları və qarşı tərəfləri müəyyən etməkdədir. ***Səhmləri 100% dövlətə məxsus olan SOCAR həm səhmdar, həm də kommersiya fəaliyyəti ilə əlaqədar olaraq dövlət qurumları qarşısında öhdəliklər daşıyır.*** Belə ki, Şirkət Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinə, Azərbaycan Respublikası Energetika, İqtisadi İnkişaf, Maliyyə və Vergilər Nazirliklərinə, Dövlət Statistika Komitəsinə və s. müxtəlif fəaliyyət sahələri üzrə hesabatlar təqdim edir.

SOCAR insan kapitalını ən vacib nəliyyəti olaraq görür və qoyulan sərmayənin geriyyə qayıdışı prosesində insan kapitalını ayrıca dəyərləndirir. Bu kontekstə işçilərlə olan münasibətdə, daxili əlaqələrdə şəffaflığa xüsusi önəm verərək, ilk növbədə işə qəbul, daha sonra daxili yerdəyişmələr və əməyin ödənişi proseslərində şəffaflığın artırılması yönündə səylərini hər gün daha da artırmaqdadır. Belə ki, işə qəbula dair elanlar ictimaiyyətə açıq şəkildə rəsmi internet səhifədə yerləşdirilir, kvalifikasiyası uyğun şəxslərin müraciəti və Şirkətin əməkdaşları sırasına qatılması imkanları yüksəlidir. Bununla yanaşı, əmək fəaliyyətində peşəkarlıq göstərən şəxslərə əlavə ödənişlərin verilməsi yeni qəbul edilmiş standartla tənzimlənməkdədir ki, bu standart Şirkət əməkdaşları üçün açıq sənəddir.

Şirkət maraqlı tərəf olaraq müəyyən etdiyi digər bir qrup - təchizatçılar və qarşı tərəflərdir. Bu münasibətlərdə normativ akt olaraq əsas sənəd kimi Şirkətin korporativ saytında açıq

şəkildə yayımlanan və satınalmalar prosesinin tənzimləyən **Satınalmaların təşkili və idarə olunması haqqında normativ sənədlər toplusu** çıxış edir.

Eyni zamanda qeyd olunmalıdır ki, şəffaflığın və təchizat prosesinin effektivliyini təmin etmək üçün Şirkətdə aparılan tender elanları korporativ saytda yerləşdirilir, satınalma və təchizat prosesi ilə bağlı olaraq ortaya çıxan mübahisələrlə əlaqədar şikayətlərin araşdırıldığı **Apellyasiya Şurası** yaradılmışdır. Şura sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki və hüquqi şəxslərin SOCAR-ın vəzifəli şəxslərinin qərar və davranışları ilə bağlı şikayətlərinə baxır. Apellyasiya Şurası öz fəaliyyətində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunlarını, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktlarını, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 may 2019-cu il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Dövlətə məxsus olan hüquqi şəxsin Apellyasiya Şurası haqqında Nümunəvi Əsasnamə”ni, SOCAR-ın nizamnaməsini və digər normativ hüquqi aktları, o cümlədən SOCAR-ın 16 may 2019-cu il tarixli əmri ilə təsdiq edilmiş Əsasnaməni rəhbər tutur.